

Kieviten *Vanellus vanellus* op bedrijventerrein Graswijk, een leven tussen hoop en asfalt

Bert Dijkstra

Er zijn zo van die vogels, daar heb je wat mee. Voor mij is de Kievit daar eentje van. Vanaf m'n prille jeugd heb ik als plattelandsbewoner deze gevleugelde voorjaarsbode van dichtbij kunnen bewonderen. Eerst als bewoner van natte weiden, later als bewoner van akkers. Het aanpassingsvermogen van deze toch weinig kritische soort is fascinerend. Zelfs als bewoner van de stad Assen zijn de vrolijke buitelingen nog steeds dicht bij huis te vinden. Niet alleen op de cultuurgronden langs de stadrandzone, maar ook in de geurbaniseerde delen. In dit artikel wordt een beschrijving gegeven van een ongekend vorm van het genoemde aanpassingsvermogen; broeden in een versteend landschap.

Foto 1. Broedende Kievit op parkeerterrein, Graswijk 2 mei 2010 (Bert Dijkstra).

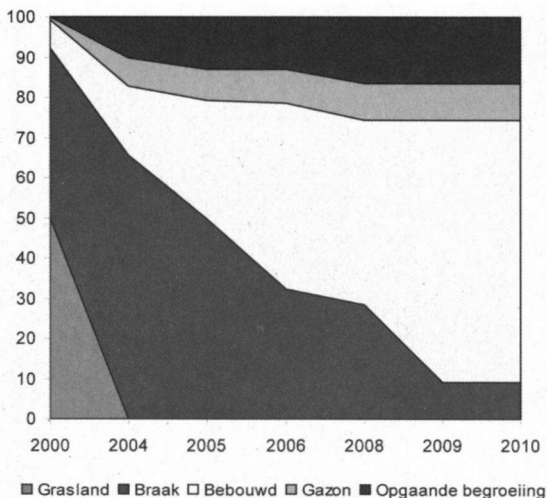

Gebied

Bedrijventerrein Graswijk ligt direct ten zuiden van Assen, ingeklemd tussen het spoor, de oude weg van Assen naar Hooghalen en de N34. Oorspronkelijk bestond het terrein uit vochtige graslanden met her en der bomen (relicten van landschapselementen). Het is een relatief nieuw park, waar vanaf 2000 stapsgewijs oostwaarts uitbreiding met bedrijfspanden heeft plaatsgevonden. In 2005-10 versnelde de groei. Deze ontwikkeling is ten koste gegaan van het areaal braakliggend terrein (figuur 1 en 2). Het bebouwde terrein bestaat vooral uit grote bedrijfspanden met platte daken en verder uit ruime parkeerplaatsen. In 2007 werd een parkeerplaats aangelegd, speciaal voor de bivak van kermisexploitanten tijdens de TT (eind juni). De overige braakpercelen bestaan uit een mix van grassen en ruigtekruiden. Veel kenmerkende soorten van vochtige graslanden als Pinksterbloem en Scherpe boterbloem komen in grote getale voor, in afwisseling met soorten als Ridderzuring en Pitrus. De vegetatie wordt onregelmatig gemaaid, waarbij het maaisel blijft liggen. De aanblik kan in het vroege voorjaar van jaar tot jaar verschillende zijn: gemillimeterd of verruigd. Ander belangrijk kenmerk is de aanwezigheid van ondiepe waterplassen die gaandeweg het broedseizoen opdrogen. De oppervlakte is 22 ha. Voor Kieviten geschikt areaal liep terug van 14 ha in 2000 tot 1,3 ha in 2011.

Methode

Tussen 1998 en 2004 heb ik gebied incidenteel bezocht. In 2005-10 is het gebied jaarlijks geïnventariseerd, waarbij tijdens bezoeken in maart-juli territoriale Kieviten zijn ingetekend. Er is naar nesten en ouders met kuikens gezocht en tevens is zoveel mogelijk ook het aantal vliegvlugge jongen geregistreerd. In 2006-07 zijn geen reproductiegegevens verzameld. In 2009-2010 zijn aanvullende waarnemingen ontvangen van Rinus Dillerop.

Figuur 1. Verandering in grondgebruik (% oppervlakte) op bedrijventerrein Graswijk 2000-10. *Changes in land use (%) in the study area.*

Terreinkeuze door de jaren heen

Tijdens de eerste transitieffase van cultuurlandschap naar urbaan gebied tussen 1998 en 2004 kwamen 1 tot 3 paartjes voor. In die beginfase werd er gebroed op een perceel grasland dat nog in gebruik was bij een agrariër. Toen de bebouwing van het terrein vorderde werd dit perceel aan landbouwproductie onttrokken en vervuilde. Elders op het terrein ontstonden braakliggende percelen met ondiepe plassen. Deze plassen waren het gevolg van kleinschalige graafpartijen en het stagneren van neerslag. Het oorspronkelijke broedperceel werd uiteindelijk vervuild voor deze kleine braakvelden (2003). Vanaf 2004 groeide het aantal Kieviten gestaag van 2 tot 9 paar in 2010 (tabel 1). Met de vorderingen van de werkzaamheden zijn de Kieviten een aantal malen verplaatst. De totale oppervlakte geschikt terrein is in de loop der jaren afgenomen door uitbreiding van bedrijfsterrein (gebouwen en opslagterreinen). In 2010 restten nog twee braakliggende veldjes. Beide zijn inmiddels ingeklemd tussen hoogopgaande bebouwing of opgaande begroeiingen. Het terrein dat de laatste jaren het meest in trek is bij de Kieviten was in 2010 sterkt vervuild met pitrus en ridderzuring. Dit leek de Kieviten weinig uit te maken, ze pikten de resterende spaarzaam begroeide delen er uit om in te broeden (foto 1). Opvallend hierbij is de tolerantie die er lijkt te zijn ten opzichte van hoge gebouwen en wegen. Vrijwel alle nesten lagen binnen een straal van 70 m ten opzichte van ca 8 m hoge loodswanden en 1 nest slechts op 40 m. Eén broedende Kievit werd vastgesteld op een afstand van 15 m van een drukbereden weg. Tijdens de krimp van het areaal braakliggende terrein verlegden de Kieviten hun keuze naar het met stenen verharde parkeerterrein. Dit terrein werd in 2007 ingericht en raakte in de loop der jaren spaarzaam begroeid met grassen, en door verdichting van de stenen ontstonden lage plekken waar neerslagwater stagneert. In 2008 werden er voor het eerst Kievitpullen waargenomen, afkomstig van een naastgelegen braakliggend terrein. In 2009 en 2010 broedden er twee paren op dit parkeerterrein (foto 2).

Dakbroeders?

In 2009 werd in het westelijke deel van het bedrijventerrein in de loop van mei regelmatig een mannetje Kievit wakend waargenomen op het platte dak van een bedrijfspand. Afen toe verjoeg hij overvliegende Zwart Kraaien en Kleine Mantelmeeuwen en keerde steeds terug naar het platte dak. De gedachte was dat dit mannetje zijn kuikens verdedigde die op het naastliggende terrein liepen. In 2010 werden in het oostelijke deel van het terrein boven twee platte daken baltsvluchten waargenomen. Deze vluchten strekten zich uit boven een braakliggend perceel waar zich inmiddels meer paartjes hadden gevestigd. Vanaf eind april werd op een plat dak zeer frequent een mannetje Kievit waargenomen, soms rustend op de dakrand, maar ook werd enkele keren midden op het platte dak geland. Op dat moment zaten op het aangrenzende braakliggende veld minstens 5 Kieviten te broeden. Overvliegende Zwarte Kraaien werden door deze Kieviten fel op de huid gezeten, inclusief door het "dakmannetje". Na de verjaging keerde hij stevast terug op het dak. Tot begin juli werd het mannetje, maar ook eenmaal een vrouwtje op het plakke dak waargenomen. Op het dak is een grindlaag aanwezig (Google Earth) en mogelijk heeft de Kievit hier genesteld.

Foto 2. Kievit broedend tussen ruigten, Graswijk 19 april 2010 (Rinus Dillerop).

Broedsucces en jongenoverleving

In de meeste jaren slaagde 50% tot 80% van de paren er in om met succes hun eieren uit te broeden (tabel 1). Alleen in 2009 mislukten broedsels als gevolg van menselijk activiteiten (2 nesten verlaten na in gebruik nemen parkeerplaats door kermisexploitanten). In de overige gevallen was sprake van predatie van legfels. Opvallend is dat geslaagde broedgevallen bijna (80 tot 100%) altijd uitmondde in vliegvlugge jongen. In 2010 werden zelfs 2 paren waargenomen die er in slaagden om elk 4 jongen groot te brengen. De jongenproductie is met (minimale) waarden tussen 0,7 en 1,8 vliegvlugge jongen per paar uitstekend te noemen.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
N paren <i>Pairs</i>	2	6	3	4	5	7	9
- Braakliggend <i>Fallow</i>	2	6	3	4	5	5	6
- Parkeerplaats <i>Parking lot</i>	-	-	-	0	0	2	2
- Dak <i>Roof</i>	0	0	0	0	0	0	1
N Uitgekomen <i>Hatched</i>	0	5	?	?	3	4	7
N Succesvol <i>Successfull</i>	0	4	?	?	3	4	6
N jongen uitgevlogen <i>Young fledged</i>	0	4	?	?	9	8	16
Uitgevlogen/paar <i>Fledged/pair</i>	0,0	0,7	?	?	1,8	1,1	1,8

Tabel 1. Aantalsontwikkeling en broedresultaten van de Kievit op Graswijk in 2004-10. *Numbers and breeding results of Lapwings in the study area.*

Foerageergedrag

In de keuze van de foerageerterreinen was in de verschillende jaren een vast patroon waarneembaar. Tot een leeftijd van 3-4 weken werd hoofdzakelijk gevoerd in en aan de randen van braakliggende percelen. De jongen die geboren werden op de parkeerplaats verkasten na enkele dagen hier ook naar toe. Zo werd op 24 mei 2010 een maximum van 7 ouderparen waargenomen op het 0,9 ha grote centrale braakliggende perceel (F1 in figuur 2). Er ontstond toen duidelijk interactie tussen de aanwezige families, waarbij vogels elkaar verjoegen.

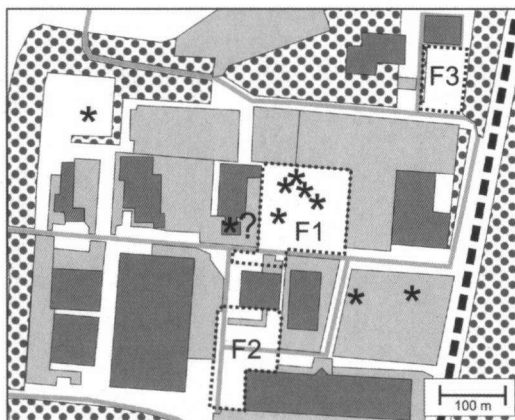
Kuikens ouder dan 3-4 weken werden ook waargenomen op de verschillende gazons op 100 tot 300 m van de broedpercelen (F2; 1,35 ha en F3; 0,32 ha in figuur 2). Hierbij ging het om korte uitstapjes van hooguit een uur tot permanente vestiging in de week voor het vliegvlug worden (ongeveer 4 weken oud). Bij dreigend gevaar verschilden kuikens zich in sloten, in aangrenzende perken met lage struiken of onder heggetjes. Met name 's avonds, als mensen het park hadden verlaten, foerageerden kuikens soms ook op gazons of bestrate parkeerplaatsen rondom de panden.

Foto 3. Wakende kievit op dak, Graswijk 20 mei 2009 (B. Dijkstra).

Figuur 2. Ligging van broed- en foerageerpercelen van de Kievit op bedrijventerrein Graswijk in 2010. *Breeding and foraging sites of the Lapwings in the study area.*

- Gebouw
- Bestrating/parkeerplaats
- Gazon/braakliggend terrein
- Opgaande begroeiing
- Weg
- Spoorlijn
- Foerageerveld kuikens
- Kievitsnest

Foto 4. Kievitman foeragerend nabij hekwerk en opslagterrein, Graswijk 7 juni 2010 (Bert Dijkstra).

Discussie

De Graswijkse resultaten onderstrepen het enorme aanpassingsvermogen van de Kievit. Niet voor niets is het de enige weidevogelsoort die tot nog toe de enorme veranderingen in het landschap en grondgebruik het beste het hoofd heeft weten te bieden. Het flexibel inspelen op tijdelijk geschikte broedplaatsen speelt hierbij een grote rol. In Graswijk heeft de gefaseerde urbanisatie de soort geen windeieren gelegd. Broeden zonder dreigende mechanische landbewerkingen, geringe kans op predatie en een hoge jongenoverleving zijn sturend geweest in de toegenomen stand, terwijl het areaal geschikt habitat gestaag afnam. Het zeer hoge broedsucces heeft waarschijnlijk geleid tot terugkeer van volwassen vogels en juvenielen in de daaropvolgende broedjaren. Ongunstige omgevingsfactoren zoals opgaande begroeiingen, gebouwen en wegen, lijken hierbij voor lief te worden genomen. Illustratief hiervoor is het broeden in een verruigd perceel met decimeters hoge begroeiing. Dergelijke vegetaties zijn op een steenworp afstand van Graswijk te vinden in de natuurterreinen bij Geelbroek, maar daar ontbreekt anno 2010 nagenoeg ieder spoor van de Kievit. Het meest opmerkelijke is toch wel het sterke vermoeden van de op het dak broedende Kievit. Hoe gek het klinkt, binnen Europa zijn er voorbeelden bekend waarbij Kieviten en ook Kleine Plevieren op groen begroeide daken broeden, zoals in Zwitserland (Schneider 2004). Hopelijk kan het broeden op daken de komende jaren ook bij Assen definitief worden vastgesteld.

Meer aandacht voor tijdelijke natuur

Bedrijvenparken, zeker als ze ruim zijn opgezet en gefaseerd worden ingericht, kunnen (tijdelijk) bijzondere natuurwaarden herbergen. Op Graswijk werden naast Kieviten ook Kleine Plevieren, Scholeksters, Boerenzwaluwen, Putters, Kneutjes en Witte Kwikstaarten als zekere broedvogel vastgesteld. Het behoud van enkele kleine braakliggende terreintjes van ca 1 ha kunnen de natuurwaarden al sterk verhogen. Zorgvuldig beheer tijdens het broedseizoen is daarbij een vereiste. Zo werd het parkeerterrein met broedende Kleine Plevieren en Kieviten enkele dagen na uitkomst van de eieren gesleept. Ook maaien van braakliggende vegetaties vond soms plaats in juni. Een andere optie is om de biodiversiteit op bedrijventerreinen te vergroten door introductie van groene daken (Burgess 2004, Kadas 2002).

Summary: Lapwings breeding in an industrial area. In Drenthe the Lapwing used to be a characteristic birds of meadows and fields, but numbers sharply decreased during the past decades. During 1998-2010 I studied the Lapwings in a small (22 ha) study area of which the area suitable for the species (short vegetations) decreased from 14 ha in 2000 to only 1.3 ha in 2011 (Fig. 1). Despite the decreased area for breeding and foraging, the number of pairs was stable or slightly increasing. Breeding success was high as compared to the success of lapwings on agricultural land (Table 1). The birds foraged mainly on fallow land, but in the evening, when employees of the firms had gone home, they foraged on lawns close to buildings as well.

Literatuur

- Burgess H. 2004. An assessment of the potential of green roofs for bird conservation in the UK (Unpublished research report University of Sussex). Brighton, England.
- Kadas G. 2002. Study of invertebrates on green roofs: How roof design can maximize biodiversity in an urban environment. Master of science thesis University College, London, England.

- Schneider W. 2004. Ganz seltene Vögel auf dem Shopy-Dach. Aare-Info 28: 11.

Adres

Burg. Jollesstraat 11, 9401 LD Assen,
e_dykstra@hetnet.nl